

Pravda (a poznatky)

Běžně mluvíme o tom, že je třeba poznávat pravdu. To ovšem by znamenalo, že pravda je něco jiného než její poznání, a rovněž že poznávat pravdu je něco jiného než poznávat věci. Obvykle se o tom mluví tak, že věci poznáváme (vidíme, zkoumáme atd.) ve světle pravdy. Světlo pravdy tedy svítí stejně na věci jako na naše poznatky o věcech (a jak se ukáže, na mnoho dalších ‚záležitostí‘, tj. nejen našich poznatků, ale veškerého našeho myšlení (Hegel např. říká, že pravda není až na konci našeho poznávání, nýbrž že u něho musí být od samého počátku – je třeba to najít, teď cituji z paměti – je to ve Fenomenologii, pokud se nepletu; jinými slovy, pravda ‚svítí‘ na každý náš myšlenkový krok, tedy daleko dříve, než jsme mohli dospět k nějakému poznatku jakožto rezultátu řady myšlenkových kroků). Právě v tomto smyslu vybočuje např. Spinoza z rámce kartezianismu, když poukazuje na to, že pravda je kritériem či normou sebe samé i omylu (nebo lži). Asi chtěl říci, že (poslední) pravda je (poslední) normou jak sebe samé, tak každého pravdivého soudu či poznatku, ale také každého nepravdivého soudu či poznatku. Pravda v onom posledním smyslu pak je spíše orientovaným ‚prostorem‘, orientovaným ‚světem‘ (totiž právě osvětleným světem) než vlastností soudu či výroku. Kořen této Spinozovy myšlenky je zřetelně nejen nekartezianský, ale vůbec neřecký; to, že si toho sám není ani dost dobře vědom (a to při svém velkém úsilí o vypracování logicky dokonalé stavby, která si za vzor brala Eukleida a geometrii), svědčí o tom, jak mocně, byť nenápadně pracoval onen neřecký, hebrejský ferment na poli mimofilosofickém a nefilosofickém, když to se to ani na poli filosofie nepociťovalo jako cizí element a nesetkávalo se to s velkými protesty. Ovšem hebrejský odkaz měl širší záběr a byl hlubší: nešlo jen o světlo, jak se to jevílo řeckým myšlením odkojeným Evropanům, které by ukázalo skutečnost tak, jak ‚opravdu‘ jest, nýbrž šlo také a vlastně zejména o poukaz časový, totiž o poukaz k budoucnosti, v níž se teprve vše v onom světle pravdy ukáže a vyjeví.

(Písek, 020817-2.)